Kapitola 3

Vranov nad Topľou
Březen 1942

„Livi, přestaň už koukat z okna," zaprosila Chaja. „Jakmile se Magda uzdraví, zase se ti vrátí." Nebyla si vůbec jistá, jestli udělala správnou věc, když Magdu poslala do nemocnice. Jako tak často si opět přála, aby byl Menachem s ní. Věděla, že to odporuje zdravému rozumu, přesto měla stále pocit, že ta válka, Němci, kapitulace její země nacistům – že nic z toho by se nestalo, kdyby byl pořád naživu.

„Ale mami, říkala jsi, že není tak nemocná, tak proč je pořád v nemocnici? Už je to několik dní," fňukala Livi a Chaja si přála, aby si už vymyslela nějakou jinou otázku. Tuhle už slyšela a odpovídala na ni snad tisíckrát.

„Vždyť odpověď znáš, Livi. Pan doktor Kiselý si myslí, že pár dní odpočinku bez tvého věčného otravování jí pomůže uzdravit se rychleji." Chaja se neubránila mírnému úsměvu.

„Já ji neotravuju!" odsekla Livi. Mrzutě odešla od okna a nechala závěs zakrýt ten svět, který byl čím dál zmatenější a hrozivější. Matka ji pouštěla z domu čím dál neochotněji, nemohla už ani na nákup, ani navštívit kamarádky. Vysvětlovala jí, že Hlinkova garda má oči všude a chytá mladé židovské dívky jako ona.

„Připadám si tu jak ve vězení! Kdy už se vrátí Cibi?" Livi záviděla Cibi její svobodu, její plány odjet do zaslíbené země.

„Bude doma za dva dny. Jen už jdi od toho okna."

Někdo zabouchal na dveře. Jicchak vyšel ze světnice, kde vyřezával z kousku dřeva Davidovu hvězdu. Chaja ho zadržela vztyčenou dlaní: „Ne, tati. Já to vyřídím."

Když Chaja otevřela dveře, uviděla před nimi stát dva mladé muže z Hlinkovy gardy. Otřásla se. V černých uniformách před ní stáli příslušníci státní policie a, co hůř, pěšáci Adolfa Hitlera. Tihle neochrání ani ji, ani žádného jiného Žida na Slovensku.

„Ale, Visiku, ahoj, jakpak se máš? A tvoje matka, jak se má Irena?" Chaja odmítala dávat najevo strach. Dobře věděla, proč přišli.

„Daří se jí dobře, děkuju…"

Druhý gardista udělal krok dopředu. Byl vyšší, očividně vzteklý a daleko hrozivější než druhý chlapec. „Nejsme tu kvůli zdvořilostem. Jste paní Mellerová?"

„Dobře víte, že jsem." Chaje bušilo srdce až v krku. „Takže co pro vás můžu udělat, chlapci?"

„Neříkejte nám chlapci," téměř vyplivl starší gardista. „Jsme vlastenecká Hlinkova garda a přicházíme v oficiální záležitosti."

Chaja věděla, jaký je to nesmysl. Vlasteneckého na nich nebylo vůbec nic. Byli to chlapi vycvičení SS, kteří se obrátili proti vlastním lidem. „Omlouvám se, nechtěla jsem být neuctivá. Jak vám tedy můžu pomoct?" Chaja zachovala klid a doufala, že si nevšimli, jak se jí třesou ruce.

„Máte dcery?"

„Víte, že mám."

„Jsou tady?"

„Myslíte přímo teď?"

„Paní Mellerová, prosím odpovězte, jestli jsou tu vaše dcery, *přímo teď*."

„Přímo teď je tu se mnou Livi, má nejmladší."

„Kde jsou ostatní?" Druhý gardista udělal další krok.

„Magda je v nemocnici. Je vážně nemocná a nevím, kdy se vrátí. A Cibi… no, Visiku, ty víš, co dělá a proč tady není."

„Prosím, paní Mellerová, přestaňte mě oslovovat jménem. Vy mě neznáte," zaprosil Visik, kterého svým chováním zahanbovala před kolegou.

„V tom případě se Livi bude v pátek v pět hodin hlásit před synagogou," oznámil druhý gardista a nakukoval přitom kolem Chaji do domu. „Smí si s sebou vzít jedno zavazadlo. Bude odvedena k práci pro Němce.

Musí přijít sama, nikdo ji nebude doprovázet. Rozumíte rozkazu, který jsem vám dal?“

Chaja byla rázem k smrti vyděšená. Oči jí zaplály. „Nemůžete si ji odvést – je jí jen patnáct let.“ Naléhavě se naklonila k Visikovi: „Je to ještě dítě!“

Oba muži ustoupili, náhle si nebyli jisti, čeho je žena schopná. Druhý gardista položil ruku na pouzdro se zbraní.

Za Chajou se objevil Jicchak a odtáhl ji.

„Rozkaz znáte – jméno vaší dcery bude na seznamu dívek určených k transportu.“

Visik se předklonil a zasyčel: „Když se neobjeví, bude to pro ni horší.“ Nafoukl hruď ve snaze nabýt zpátky ztracenou autoritu, vystrčil bradu a s vítězným úsměvem vykročil po pěšině od domu.

Chaja se ohlédla na Livi, která se teď choulila v dědečkově náruči. Jicchakova zmučená tvář nedokázala zakrýt vztek a pocit viny, že svou nejmladší vnučku nedokázal ochránit.

„To nic, dědečku. Mami, tak prostě pojedu a budu pracovat pro Němce. Určitě to nebude nadlouho. A je to jen práce – jak těžká by mohla být?“

Ve světnici se náhle setmělo. Slunce, které sem předtím proudilo okny, zahalila temná mračna, přes stažené závěsy bylo taktak něco vidět. Potom celým domem otřáslo zahřmění a do střechy začal vmžiku bubnovat prudký déšť.

Chaja se podívala na Livi, svou malou bojovnici, na její pohupující se kadeře a modré oči předstírající odhodlání. Livi matčin pohled vydržela. Byla to Chaja, kdo se musel odvrátit, s látkou šatů sevřenou v obou pěstech, což bylo znamení, její znamení, že se uvnitř drobí a rozpadá na kousky, a v hrudi cítila takřka fyzickou bolest, stvrzení vlastní bezmocnosti.

Žádná slova nenašli. Chaja vykročila do ložnice, nataženou rukou se dotkla dceřiny paže, oči měla sklopené. Livi a Jicchak slyšeli zavřít dveře ložnice.

„Mám…?“

„Ne, Livi, nech ji být. Ona přijde, až bude moct.“

Kapitola 4

Vranov nad Topľou
Březen 1942

„Co to vyvádíš, Livi? Prosím tě, dej ty svíčky pryč z okna.“

Chaja si utřela zamoučené ruce do zástěry a došla k Livi. Proč bez ustání postává u okna? Byly to dva dny, co Hlinkova garda Chaje nařídila, aby jí předala svou nejmladší dceru. Zbývá jim už jen jediný společný večer pod jednou střechou. Chaja zavřela oči a v duchu si spílala. Proč ji musí v jednom kuse hubovat? Proč strávila poslední dva dny téměř beze slova, zabraná do sebe a zadumaná, místo aby ty drahocenné hodiny strávila mluvením s Livi, milovanou Livi?

„Ne, mami, musím je v tom okně nechat. Svítím Cibi na cestu domů.“

„Ale vždyť víš, že nesmíme…“

„Mně je to jedno! Co mi můžou udělat, odvést mě pryč? To udělají zítra tak jako tak! Jestli je to na nějakou dobu moje poslední noc ve vlastním domově, chci mít prostě v okně svíčky.“

Matka a Livi si nevšimly, že během jejich hovoru se vrátila domů Cibi. Rozrazila vstupní dveře s voláním: „Koťátko, kde tě mám?“

Livi zapištěla radostí a vrhla se Cibi do náruče. Chaja zatím marně bojovala se slzami.

„Neslyšel jsem snad vznešený krok své nejstarší vnučky?“ ozval se Jicchak se svou obvyklou vlídností a humorem.

Chaja a Jicchak se přidali k Cibi a Livi v pevném objetí.

„Mami, cítila jsem ty tvoje dobroty už z konce ulice. Jím už moc dlouho svoje vlastní výtvory – umírám hlady.“

„A přece jsi tady, živá a zdravá,“ popíchl ji Jicchak.

Chaja nechala Livi, aby sestře pověděla o Magdině přijetí do nemocnice, a ujistila ji, že jim doktor Kiselý vzkázal, že se jí daří dobře. Když Livi skončila, Chaja kývla na Jicchaka.

„Livi," pronesl, „pojď mi pomoct. Doneseme z dvorku nějaké dříví na oheň. Dnes bude chladná noc a nechceme, aby kuchyně vychladla."

„Musím? Vždyť Cibi se zrovna vrátila a já chci slyšet o všech jejích dobrodružstvích," zaúpěla Livi.

„Na to bude ještě spousta času. A teď pojď, pojď pomoct stařečkovi."

Jakmile za sebou Jicchak a Livi zavřeli dveře, Cibi se obrátila na matku. „Dobře, tak co se děje?"

„Pojď se mnou," vybídla ji Chaja, dovedla ji do ložnice a zavřela za nimi.

„Maminko, děsíš mě. Prosím."

Chaja se zhluboka nadechla. „Tvá sestra odjíždí pracovat pro Němce. Přišli si pro ni hlinkovci." Chaja se nemohla na dceru ani povídat, ale donutila se. „Zítra má přijít k synagoze. Netuším, kam ji odvezou, ale doufáme, že to nebude nadlouho a že… že…" Chaja se ztěžka posadila na postel, ale Cibi zůstala stát a mlčky civěla do prostoru, který doteď zabírala její matka.

„Ale to nemůžou. Je to ještě dítě – co by mohla pro Němce dělat?" zeptala se Cibi víc sama sebe než matky. „Nemohl by nám nějak pomoct strýc Ivan?"

Chaja vzlykala do dlaní. „Nemůže nám pomoct nikdo, Cibi. Já… já je nedokázala zastavit. Nemohla jsem…"

Cibi se posadila na postel vedle matky a sejmula jí ruce z tváře. „Maminko, dala jsem slib, že se o své sestry postarám. Pamatuješ?"

Rodina Mellerových večeřela u stolu osvětleného svíčkami a každý se v duchu ptal, kdy se takhle sejdou příště. Pomodlili se za Magdu, za zesnulého otce a za Jicchakovu zemřelou ženu, jejich babičku. Potom se snažili radovat ze své vzájemnosti tak jako vždycky, ale nad stolem se vytrvale vznášel nestvůrný přízrak toho, co je čeká.

Talíře už byly prázdné a Chaja vzala Livi za ruku. Cibi natáhla jednu ruku k Jicchakovi, který seděl vedle ní, a druhou k matce. Livi vzala za

ruku dědečka a podívala se přes stůl na Cibi. Tento rodinný kruh držel pevně. Cibi vydržela sestřin pohled. Chaja ani nezvedla zrak a po tvářích jí neskrývaně proudily slzy. Teprve když se Chaja nedokázala ubránit hlasitým vzlykům, otočily se obě dívky na maminku. Jicchak rozpojil rodinný kruh, aby ji šel obejmout.

„Já poklidím," prohlásila tiše Livi a vstala od stolu.

Zvedla první talíř, ale Cibi jí ho sebrala. „Nech to, koťátko, já to udělám. Nechceš se jít v klidu uložit?"

Chaja ani Jicchak nic nenamítali, a tak Livi mlčky vyšla z kuchyně.

Cibi položila talíř zpátky na stůl. „Půjdu s ní," zašeptala. „Je ještě dítě, nemůže jet sama."

„Co to povídáš?" Jicchakova tvář se nechápavě protáhla.

„Zítra půjdu s Livi. Dám na ni pozor, a pak vám ji přivedu zpátky. Nikdo jí nezkřiví ani vlásek, dokud ve mně zbyde aspoň špetka života."

„Zapsali jen *její* jméno; možná tě s ní nevezmou," vzlykla Chaja.

„Nemůžou mě zastavit, mami, dobře to víš. Co Cibi chce, to taky dostane. Ty se postarej o Magdu, dokud se nevrátíme." Cibi vystrčila bradu. Bylo rozhodnuto. Světlo svíčky ulpívalo na červeni jejích vlasů, třpytilo se v jejích velkých zelených očích.

„To po tobě nemůžeme žádat," pravil tiše Jicchak a úkosem pohlédl ke dveřím ložnice.

„Ani nemusíte. Říkám, že půjdu. Takže teď musíme zabalit dva kufry."

Chaja vstala ze židle, svou prvorozenou dceru objala a zašeptala jí do hustých vlasů: „Děkuji. Děkuji."

„Uteklo mi něco?" Ve dveřích ložnice se objevila Livi. Ve světnici panovalo tak hmatatelné napětí, že Livi váhala udělat do místnosti krok. Jicchak došel k ní a jemně ji pobídl zpátky na židli ke stolu.

„Koťátko, hádej co. Zítra půjdu s tebou!" mrkla na sestru Cibi. „Snad sis nemyslela, že si budeš užívat všechnu zábavu sama!"

„Jak to myslíš? Nemají přece tvoje jméno, jen moje." Livi se tvářila stejně překvapeně jako před chvílí Jicchak. Odvaha ji viditelně opouštěla: sotva ze sebe dokázala vypravit slovo, popotahovala a snažila se ovládnout slzy.